

TV DİZİLERİ VE KÜLTÜREL İLETİLERİN YAYILMA SÜRECİ Türk Televizyon Tarihinde Bir Fenomen: Bizimkiler Dizisi

Gürsel Yaktıl Oğuz *

Özet: *Bir toplumsal yapı içinde aracı bir etken olma özelliğine sahip kültür, toplumdaki öğelerin bütünlüğünü sağlayıp onlara bir kişilik kazandırarak toplumsal bir uyum yaratmaktadır. Bütün bunları yaparken amaç, topluluk üyelerine norm, değer ve rolleri kabul ettiren ve benimseten bir kültür aşılama sürecini de oluşturmaktır. Bu süreç içinde birey, diğer birçok değişken ile birlikte kitle iletişim araçlarının etkisi altında da kalmaktadır. Televizyon son dönemlerdeki gelişmelerin de etkisiyle bu açıdan toplumsal yaşamda önem kazanmıştır. Hemen her program çeşidiyle özellikle de dizilerle toplumdaki iletilerin yayılmasında önemli rol oynamıştır. Bu durum toplumumuz için de söz konusu olmakta ve özellikle popüler televizyon dizileri bu konuda öncülük etmektedir. Bu dizilerin en önemlilerinden biri olarak kabul edilen ve Türk televizyon tarihinde bir fenomen olan Bizimkiler dizisi yukarıda sayılan özellikler göz önünde bulundurularak bu çalışmanın inceleme konusu olarak seçilmiştir.*

Anahtar Sözcükler: *Kültür, Televizyon, Televizyon Dizileri*

TV SERIES AND THE DIFFUSION PROCESS OF CULTURAL MESSAGES

A Phenomenon in Turkish Television History: Bizimkiler

Abstract: *Culture has an intermediary role in a social structure. To create a social harmony is the main purpose in this position. Culture gives some thoughts about norms, values and roles to people in the society throughout the socialization process. Mass media have also an important role in this process. Television is a prevalent medium in recent years. It provides images and ideas in all types of programming. Especially television series have an important role to transfer the social messages. This situation is also same and important in our society. Bizimkiler is one of the most popular television series and a phenomenon in the Turkish Television History that presents so many social messages. The main purpose in this study is to describe the social messages in this TV series.*

Keywords: *Culture, Television, Television Series*

*Yard. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi

TV DİZİLERİ VE KÜLTÜREL İLETİLERİN YAYILMA SÜRECİ

Türk Televizyon Tarihinde Bir Fenomen: Bizimkiler Dizisi

GİRİŞ

Bireyler, gruplar ve sınıflar arasındaki ilişkilerin bir bütünü olarak tanımlanan toplumsal yapıdaki öğelerin bir varlık ve bütünlük oluşturmasında önemli bir etken olan kültür, Duverger'e (1975) göre bir uyum yaratarak normlar, değerler, simgeler ve rolleri topluluğun tüm üyelerine kabul ettirmek ve benimsettirmek gibi bir görev yüklenmiştir. Bir nesnelere, eylemler, zihniyetler sistemi olan ve birbirine bağlı çeşitli unsurları barındıran kültür, her toplumda kendini diğerlerinden ayıran özelliklere sahiptir. Inkeles ve Levy, toplum içindeki her üyenin kültürel kalıpları, topluma uyum sağlayabilecek ölçüde öğrenerek, küçük yaşlardan itibaren bir toplumsallaşma sürecine girdiğini söylerler (aktaran Tolan, 1991). Bu süreçte bir çok değişkenle birlikte kitle iletişim araçları önemli bir rol üstlenmişlerdir. Kitle iletişim araçları ve kültür arasındaki ilişki incelendiğinde, kitle iletişim araçlarının ortak kültürü oluşturma, tanımlama veya değiştirme gibi birçok özelliği barındırdığı görülmektedir (White, 1983). Günümüz koşullarına bakıldığında da kitle iletişim araçlarının ekonomik, toplumsal ve kültürel kaynaklar açısından, geleneksel kültürel kanallardan daha geniş bir etki alanına sahip oldukları yadsınamayacak bir gerçektir (Hall, 1994). McLuhan olaylara bir kültür aracılığıyla bakmanın en açık yolunun o kültürün konuşma araçlarını gözlemlemek olduğunu söyler. Kültür her iletişim aracıyla yeni baştan yaratılmaktadır. Dünyaya hangi araçla bakılırsa bakılırsa kitle iletişim araçları dünyayı bizim adımıza sınırlandırmakta, bizi sıraya sokmakta, bir çerçeve çizmekte ve dünyanın görünümüne ilişkin iddialar ortaya atmaktadır. (aktaran Postman, 1994:17-19) Kitle iletişim araçları içinde hem nitel hem de nicel bir gelişme kaydeden televizyon, kendine özgü anlatım biçimiyle bu yapılanma içinde önemli bir konuma sahiptir.

Televizyonun toplumdaki rolü incelendiği zaman, içinde bulunduğu toplumsal, ekonomik ve siyasi durumdan soyutlanamadığı görülmektedir. Geniş ve farklı özellikteki izleyici kitlesine ulaşmak zorunda olan televizyon, içinde bulunduğu toplumun bir ürünüdür ve varolan toplumsal yapının korunmasını, bu yapının izin verdiği ölçüdeki değişiklikleri de ekleyerek yapmaktadır. Newcomb ve Hirsch'e (1983: s. 275) göre estetik bir nesne olarak, kendi anlatım biçimiyle kültürünü sorgulamakta, birleştirmektedir.

Televizyon ileti sistemlerini ve sembolleri üretirken bunu kendine özgü anlatım biçimlerini sergileyebildiği değişik program türlerinden yararlanarak yapar. Bu program türlerinden biri de dizilerdir. Dizilerin formatları televizyonun yapısal özelliklerine çok uygun olmasından dolayı izleyici algılama, bağlantı kurma gibi durumları diğerlerine göre daha kolay yapmaktadır. Bu dizilerdeki karakterler de izleyici üstünde belli bir etkiye sahiptir. Bu karakterler ve yaşanan olaylarla birey, değişik insan ilişkileri, sorunlar, tanımlamalarla karşılaşarak kendi içinde bulunduğu dünya hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası ve kültürel aracı olan televizyonda yayınlanan dizilerin

toplumsal ve kültürel yapıyı yansıtmaması, pekiştirmesi ve zaman zaman da biçimlendirmesi kaçınılmazdır. Bunun Türk televizyonlarında yayınlanan popüler dizilerde hangi boyutlarda varolduğunun saptanması ve sorgulanması bu çalışmanın sorununu oluşturmaktadır.

Bazı diziler daha bilinçli ve akılcı yaklaşımla izleyici ile diyalogu daha sağlam temeller üzerinde oturtarak popülerliklerini uzun süre korumuşlardır. Bunlardan en önemlilerinden biri de Türk televizyon tarihinde bir fenomen olan **Bizimkiler** dizisidir. Dizi, toplumsal yapıyı, toplumsal yapıdaki değişimleri, varolan değerleri, stereotipleri, rol modellerini yansıtmaması açısından ve izlenme oranlarını gösteren sıralamalarda ve seyirci anketlerinde dâlında aldığı birincilikler ve 1989'da başlayıp 2002 yılına kadar Türk televizyonlarında kesintisiz yayınlanmasıyla üzerinde çalışmaya uygun bulunmuştur. Bizimkiler dizisi televizyonda çeşitli aile dizilerinin prototipi olmuş ve bünyesinden başka diziler de ortaya çıkmıştır.

BİZİMKİLER DİZİSİNİN GENEL ANLATI ÇERÇEVESİ

Dizinin başlama noktası Almanya'da yıllarca kalmış bir Türk ailesi'nin trenle kesin dönüş yapması. Bu başlayacakları yeni hayat, sadece anne babayı umutlandırıyor. Çocuklar ise biraz buruk ve sıkıntılı. Bu dört kişilik aile önce İstanbul'a sonra da yeni bir yaşama merhaba diyor ve dizi, onlar ve çevresindekilerin öyküsüyle başlıyor ve bitene kadar devam ediyor. Dizinin gerçek başlangıç noktası da TRT'nin bir aile dizisi istemesi. Buna verilen olumlu yanıtla da içinde bir ailenin, ailenin çocuklarla ve çevresiyle ilişkisinin, kuşak çatışmalarının, kadın-erkek ilişkilerinin, değişik insan tiplerinin kısaca toplumun yaşanan günlerinin seslerini içeren bir dizi de başlamış oluyor.

Dizinin genel yapısıyla ilgili, dizinin yaratıcısı ve senaristi Umur Bugay (1989)'ın bir röportajda söyledikleri bu konudaki yorumlara açıklık getirecektir:

Dizideki aileler Cumhuriyet ailesi. Ben öyle bir aileden geliyorum. Babam, annem Cumhuriyet ilkelerine çok bağlı kişilerdi. Şükrü'de böyle bir aileden geliyor... Hüsnü dede gençliğinde o dinamizmi yaşamış, çocuklarına da bunu benimsetmiş... Bu, dizinin çok önemli bir unsurudur. Bunun yanı sıra Yavuz var. Köyü temsil eden Gülsüm, babası, annesi, Cafer var. Bugün köyden kente olan dönüşlerin sembolü olan yan işler, kapıcı müessesesi, aracı müessesesi, sokak satıcıları, trafik insanların devamlı birbirlerini yemeleri.

Ayrıca Bugay (1990)'ın aşağıdaki sözleri, bu çalışmanın ilerleyen bölümlerindeki yoruma katkısı açısından önemlidir:

Bizimkiler içimizden birileri. Bizden olsun dedik. Bizimkiler benim annem, babam, çevrem, apartmanın yöneticisi, kapıcısı. Bakarsak bir Türkiye resmi. Mümkün olduğu kadar toplumdan soyutlanmamaya çalıştık... Hareket noktamız televizyonlarını açıp özellikle seyreden seyirci. Neye

daha çok dikkat ediyorlar, neleri daha çok seviyorlar. Hareket noktamız bu oldu.

İnsanların büyük ilgisini çekmiş böyle bir dizinin belli mesajları, yansımaları içermesi doğaldır. Bu, doğrudan bilinçli olarak verilen mesajlarla olabilir ya da farkında olmadan. Bu farkında olmama yazarın ve yapımcının aynı toplumsal kültürel yapıdan gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bu kişiler doğal olarak, bilinçli olmasalar da, içinden geldikleri toplumun yapısını yansıtacaklardır. Bu çalışmadaki temel amaç, bu her iki tür mesajın da neler olduğunu yakalayabilmektir.

Dizi, temel mekan olarak bir apartmanda geçmektedir. Bu apartmanda oturan kişiler dizideki karakterleri oluşturmaktadır. Apartmanın kaç daireden oluştuğu, kaç ailenin veya kişinin oturduğu konusunda izleyici olarak bizler tam bir netliğe kavuşmasak da bize gösterilenleri tüm apartmanda yaşayan sakinler olarak yorumluyoruz. Bu kişilerle birlikte bunların bağlantılı olduğu diğer kişiler de dizideki karakterleri oluşturuyor. Dizideki temel ve yan olaylar bütün bu karakterlerin etrafında geçmekle birlikte bizim bu karakterlerle tanışmamız Şükrü ve ailesinin aracılığıyla oluyor. Şükrü, Nazan ve çocukları Bilge ve Ali'nin Almanya'dan kesin dönüş yapmalarıyla onların diğer aile fertlerini, bir apartmana yerleşmesiyle apartman sakinlerini, Şükrü'nün iş kurma girişimiyle de bu iş yerinde çalışan diğer insanları tanıyoruz. Başka bir deyişle Şükrü ve ailesi için dizinin ana unsuru, çıkış noktası veya merkezi diyebiliriz. Şükrü'nün oğlu Ali'nin de her bölümün sonunda yaptığı yorumlar, bazı şeyleri özetleyici epik özelliği bizi bu merkeze daha çok çekiyor.

TOPLUMSAL YAPIDAKİ KÜLTÜREL İLETİLERİN SUNUMU

Dizide yer alan karakterler ve bunların çevresinde gelişen olaylar, birtakım iletileri aktarma görevini üstlenmişlerdir. Bu aktarma görevi sırasında hem toplumsal yapıdaki varolan gelişmeleri doğrudan yansıtırlar hem de izleyiciye olması gereken bazı durumlarla ilgili bilgi verirler. Olması gerek durumlar ve değişmelerle ilgili iletiler toplumsal düzeni bozmayacak niteliktedir.

Bu temel iletileri üç temel başlık altında incelemek mümkündür.

a) Aile Yapısı- Kadın/Erkek ve Kuşaklararası İlişkiler

Aile yapısına kadın/erkek ilişkileri çerçevesinde bakıldığında geleneksel yapının özelliklerinin varlığı görülmektedir. Dizideki kadınların hemen hepsi kocalarını destekleyici rol üstlenmişlerdir. Dizideki kadınların üstlendikleri rol anne, eş ve ev hanımlığı ile çevrilidir. Dizinin çalışan kadınları da, karar verme mekanizmasında olmayan, kariyer olarak çok az ilerleme şansı olan işlerdedir. Hastabakıcılık, kapıcılık, gündelikçilik, sekreterlik, terzilik ve banka memurluğu kadınlara yakıştırılan mesleklerdir. Bunların içinden sınırlan tek kişi doktordur; o da aile ilişkileri içinde görülmez.

Dizide toplumsal cinsiyet rollerinin pekişmesi yönünde bir eğilim göze çarpar. Toplumsal cinsiyet rolleri, güç ilişkileri ve karar verme süreçleri, rol ayrımı, paylaşma incelendiğinde kadının çok lehinde olmayan bir durum söz konusudur. Bu, geleneksel aile kültürünün bir yansıması görülmektedir.

Dizideki kadın ve erkek karakterler, yukarıda anlatılan düşüncelere hizmet ederler. En kültürlü, doğru, örnek kişilerden Şükrü'nün bile bakış açısı geleneksel bakış açısı içine sıkışıp kalmıştır. Bu değişik örneklerle açıklanabilir.

Nazan apartman yöneticisi olmuştur (3 Ekim 1993 “Çatı Savaşları”). Şükrü bundan hoşnut değildir. Evde sinirli bir şekilde kendi gömleğini ütülerken görülür.

Şükrü: Yok, yok benim tahammülüm kalmadı. Öyle damlarda, kalorifer dairelerinde 18 saat gezinen kadın istemiyorum. Zaten şurada akşamdan akşama 2-3 saat birbirimizi görebiliyoruz.

Nazan: Ben senin işlerinin uzadığı, eve geç geldiğin zamanlar bir şey söylüyor muyum, Şükrü?

Şükrü: O bir iş, Nazan.

Nazan: Biz ne yapıyoruz? Hobi mu bu? İş değil mi?

Şükrü: Tamam iş. Bitir şu işi.

Şükrü'nün kadın-erkek konusunda başka yaklaşımları da vardır (4 Ekim 1992 “Alman Çivisi”). Ofise yeni bilgisayar alınmıştır. Ergun, yeniliğe karşı bir direnmenin de getirdiği zihniyetle, elle yazmanın daha kolay olduğunu söyler. Şükrü de elle yazmanın bir sürü kırtasiyeyi barındırdığını, bilgisayar öğrenmenin işi kolaylaştırdığını söyler. Aralarındaki diyalog aşağıdaki gibi tamamlanır.

Ergun: Alışmışız, Şükrü bey.

Şükrü: Rahat edersin. Şu kızlar çözdü (Sekreterler için). Ergun yok ki bir şey. Üç tane tuşa basacaksın. Bir, iki, üç.

Şükrü izleyiciye teknolojinin kolaylaştırıcı yanlarını iletirken, bunun korkulacak bir şey olmadığını, direnmenin gereksiz olduğunu da yansıtır. Ancak bunu kadın-erkek cinsiyetlerini kullanarak yapar. Bir kadının rahatlıkla öğrendiği bir teknolojiyi, erkeğin öğrenmemesini, direnmesini kınar.

Şükrü'nün kardeşi Şevket de, Şükrü gibi karşı cinsle ilgili belli kategorileşmeleri yapmaktan vazgeçmez. Ergun, Bilge ile ilgili dedikodu yapmıştır (5 Aralık 1993 “Yılda Bir”). Şükrü sinirlenir. Şevket'le aralarında aşağıdaki konuşma geçer:

Şevket: Kadın tabiatlı oğlum, bilmez misin? Bayılır dedikoduya.

Şükrü: Ama abi, 50 yaşında adam. Ayıp bu.

Kadına bakış acısı, daha alt statüde olan Cafer'in ailesinde de farklı değildir (3 Ekim 1992 "Çatı Savaşları"). Halil eşini kaybettikten sonra, Cafer'lere daha sık gelmeye başlar. Kızı Gülsüm ve Cafer belli gereksinimlerini karşılamaktadır. Halil yük olduğunu, bakım, çamaşır için evin bir kadına ihtiyacı olduğunu söyler. Bunun yolu da evlenmektir. Daha sonra kız torununu severken Cafer'le aralarında aşağıdaki diyalog geçer.

Halil: Git sen de adam mısın? Bir erkek torun yapamadın.

Cafer: Ne yapalım babacığım? Takdir-i İlahi.

Anne-baba-çocuk ilişkilerinin yoğun olarak yaşandığı aile, Şükrü'lerin ailesidir. Bu, hem Şükrü'nün kendi dört kişilik ailesi hem de anne baba ile olan ilişkileri için geçerlidir. Aile karşılıklı bağımlılığın bir göstergesidir. Bu, çocuğun anne babaya bağımlılığı daha sonra da anne babanın yetişkin evlatlara bağımlılığıdır. Benzer bir etkileşim Halil ve çocukları için de geçerlidir. Ayrıca kırsal kökenli olmasından kaynaklanan, çocuklarına ekonomik değer yükleme ve onları yaşlılık güvencesi olarak görme eğilimi de söz konusudur. Çocuklar çalışıp babalarına, eve katkıda bulunmaktadırlar.

Şükrü ve Nazan'ın çocukları ile ilişkisi, birçok aileye göre daha ileri düzeyde olmasına ve çok şeyi paylaşmalarına karşın yine de Şükrü ve Nazan kendilerini geleneksel anne baba yaklaşımından kurtaramazlar. Ali ve Bilge'nin yetiştirilmesinde onların bireysellikleri çok olmasa da, cesaretlendirilir; ama bunlar aralarındaki çatışmaları gidermez. Diğer ailelerden farklı, olaylara daha geniş bakmaya çalışan Nazan ve Şükrü çocuklarıyla zaman zaman değer çatışmalarına girmek zorunda kalır. Çocuklarına sevgi vermişler, onlara özgüven aşılamışlardır; ancak bazı kısıtlamalara da girmişlerdir. Bilge ile olan sorunlarıyla ilgili Şükrü'nün babası ile yaptığı konuşma bu örneklerden yalnızca biridir (4 Ekim 1992 "Alman Çivisi")

Şükrü: Bu ne cesaret baba. Bir kız çocuğu evlenmeden ayrı ev açabilir mi?

(Ali olsa izin verecek gibidir)

Hüsnü: Eee.... Devir değişti oğlum.

Şükrü: Ne kadar değiştiyse değişti, olmaz.

Hüsnü: Kızdırmak için söylemiştir (O da kabullenmek istemez aslında).

Şükrü: Bilinçli. Çalışacakmış, para kazanacakmış. Öyle gücüne gitti ki (Şükrü'nün otoritesi sarsılıyor). Nazan da dondu kaldı. Ayaklarının üstüne basmalıymış artık.

Özgüvenli ve özgür yetiştirilen Ali ile de çatışmalar olur ara sıra. Ali kendi düşüncelerini söyleyince tepki alır. Özgürlük, büyüklerin koyduğu sınırlar içindedir. Bunu aşağıdaki diyalogdan anlayabiliriz.

Şevket: Karışma lafa oğlum. Bir dakika büyükler konuşuyor burada.

Ali: İyi. Biz düşüncelerimizi söyleyemeyecek miyiz?

Şükrü de müdahale eder ama sonra çelişkinin farkına varır ve olayı başka bir yöne çeker.

Şükrü: Sen de baba ol görürsün. Şimdi konuşmak kolay.

Nazan: Bunlar için her şey kolay.

b) Toplumsal yapıdaki gelişmelerle ilgili yansımalar ve yeni iletiler

Dizide toplumsal yapıdaki bazı gelişmelere, olaylara paralellik görülmektedir. İzleyici içinde yaşadığı toplumsal ilişkileri, siyasi, ekonomik, kültürel gelişmeleri ya doğrudan ya da imalı bir şekilde alabilmektedir. Dizide ayrıca toplumsal kurallar, roller ve ilişkilerle ilgili yeni iletilere, başka bir deyişle olması gereken iletilere de rastlanıyor.

Gerek yansımalar gerekse yeni iletiler aşağıdaki örneklerle açıklanabilir.

Nazan'ın yöneticilik yaptığı konumda bir kadın başbakanla yönetilme dönemlerinin yansımalarını görmek mümkün. Dizide bu, daha çok insanların bu konudaki yorumları ve buna karşılık geliştirdikleri yıpratma politikalarını verme biçiminde olmuştur. Toplumumuzda yaşanan promosyon çılgınlığı da bir diğer konudur. Dizinin birkaç bölümünde bu farklı yönlerden ele alınmıştır. Toplumda bir takım kavramlar da toplumsal iletişimde yerini almıştır. Bunlar temsil ettikleri şeye daha abartılı anlamlar yüklemekte ve bu abartılar toplumun her kesiminde yer almaktadır.

Cafer'in kayınbiraderi çakmakçılık yapmaktadır. Cafer, onun sessiz bir biçimde durmasından hoşlanmaz. Kendisini duyurması için sesini yükseltmesini söyler (4 Ekim 1992, "Alman Çivisi"): "Böyle dikilmekle olmaz. Varlık göster müşteriye. Süper diyeceksin. Süper gaz".

Başka bir örnek de Sedat ve Yavuz'un yeni kurdukları iş ile ilgilidir. Sedat şirketle ilgili önerilerini Yavuz'a söyler (15 Kasım 1992 "Bayat Lokum").

Sedat: Bir açılış kokteyli yapalım abi.

Yavuz: Kokteyl mi? Birader sen de iyice sosyete oldun ha.

Sedat: Ne sosyetesini abi, gerekli. Toplayalım iş adamlarını. Tanıtalım bizim firmayı. Bu işlerde hava atacaksın.

Her iki örnekte de görüldüğü gibi, önce ambalaj, sonra içindekiler önemli. İçindekilerin önemi ambalajın ne kadar iyi yapıldığıyla ilişkilendirilebilir.

Toplumda yer alan yeni eğilimler de dizide yansımaları bulmuştur. Bunlardan biri de çevre duyarlılığıdır. Çevreye duyarlılık daha çok en genç kişilerden Ali ve kültürlü bir kişilik olarak sunulan Nazan tarafından sergilenmektedir. Çoğu zaman bu tür iletiler yoğun ve didaktik bir üslupla verilmektedir. Burada hem toplumda var olan bir durumu göstermek hem de bunun olumlu bir şekilde yayılmasını, bu iletilerle sağlamak söz konusudur.

Dizide karşımıza çıkan kavramlardan biri de para ile ilgilidir. Bu hem eleştirel hem de yol gösterici bir biçimde sunulmaktadır. Örneğin, borsa ile ilgili yaklaşımlar hem teşvik edici hem de temkinli bir tavır içindedir. Yine Dolar yatırım anlamında dizide ön plana çıkan kavramlardandır. Paranın bir başka yatırım yeri de ev almaktır (4 Ekim 1992 “Alman Çivisi”).

Sedat: Bir araba almak istiyorum.

Şükrü: Arabayı ne yapacaksın Sedat? İstanbul’un bu trafiğinde çılgınlık. (Trafik ile ilgili sorun dizide sık sık dile getirilmektedir. Dizideki tüm karakterler emniyet kemeri takmakta, kırmızı ışıkta durmakta ve önlerindeki arabayı sollamaya çalışmamaktadır). Ev alın, ev.

Gelir düzeyi düşük bir ülkede para kazanmanın yolunu Şükrü açıklar (15 Kasım 1992 “Bayat Lokum”).

Ali: Ben büyüyünce ne olacağım anne?

Nazan: Bilmem oğlum, hiç düşünmedim.

Ali: Ben düşündüm de çok para kazanmam lazım.

Şükrü ne konuştuklarını sorar

Nazan: Hiç... Büyüyünce ne olacağım diye soruyor. Çok para kazanmak istiyormuş.

Şükrü: Ne iş yapacakmış canım. Çok para kazanmak için üçkağıtçılık yapacak .

Yine toplumda oluşan hemen her işle ilgili mafya olgusu da vurgulanır. Bunlardan biri gecekondu mafyasıdır. Abbas da böyle bir mafyanın eline düşmüştür. Yıllar önce başlayan ve hala da devam eden, göçle kente gelen insanların yerleşim yeri olan, siyasiler tarafından da sık sık malzeme yapılan gecekondu mahallesi bu kişilerin eline düşmüştür. Ayrıca komşuluk ve yeni neşille ilgili değişmeler de vurgulanan diğer kavramlardan bazılarında örnektir. Dizinin geçtiği apartmanda herkes birbiriyle diyalog kurar ancak sıcak ilişkiler yoktur. Bir araya geldikleri zamanlar çoğunlukla apartmanla, özellikle de apartman yöneticiliği ile ilgilidir. Herkes birbirinin arkasından konuşur. Bu

sağlıksız ilişkilerin farkındadırlar; ancak değiştirmek için bir gayret göstermezler. Zayıf olan bir başka ilişki biçimi de yeni nesil ve eskiler arasındadır. Genç neslin temsilcisi Ali ve anne babası arasında bu sık yaşanır ve Nazan ile Şükrtü, Ali'ye doğru olanı gösterirler. Örneğin insanlara sabah günaydın denmesi, teşekkür etmeyi bilmesi, saygının unutulmaması, insanlarla kibar konuşması vb. Toplemsallaşmanın da küçük birer yansımasıdır bunlar. Aynı zamanda büyüklere de iletilir bunlar. Bu tür iletiler dizinin birçok yerinde vardır. Yine bir başka ileti de insanların haklarını nerede, nasıl arayacakları ile ilgilidir. Buna örneklerden biri Davut ile Ulrike Halis'i cezalandırmak için odaya kilitlediklerinde yaşanır (3 Ekim 1993 "Çatı Savaşları"). Bu sefer iletiyi veren Halis'tir: "Bir kere bu sizin yaptığımız işkenceye girer. Bir insanı odasına hapsetmek ne demek biliyor musunuz? Avukat istiyorum. Bu memlekette CMUK var".

Başka bir ileti de sekreter üzerinden aktarılır (5 Aralık 1993 "Yılda Bir"). Sekreter (Demet) saçını boyatmıştır. Onu gören Şevket tanımakta güçlük çeker: "Sokakta görsem tanıyamazdım. Bugünlerde herkeste bir değişme merakı, hadi hayırlısı".

Dizi toplumsal iletilerin aktarılmasında yoğun bir çaba içindedir. İzleyici hemen her olaydan, her diyalogdan bir ileti alabilmektedir.

c) Önyargılı Yaklaşımlar, Stereotipler, Değerler

Özellikle karakterler arasındaki sosyo ekonomik ve kültürel farklılıkları ve verilen olaylarla ilgili iletileri iyi vurgulayabilme kaygısıyla belli kategorileşmelere gidilmiştir. Bunlar bazen o karakteri veya olayı yerme bazen o konudaki hatayı izleyiciye bildirme bazen de farkında olmadan yapılmaktadır. Bunlardan bir bölümü karakterlerin özellikleri, ailedeki rol dağılımı ve cinsiyetler arası ilişkilerle ilgilidir.

Her iki cins de davranış olarak kendilerine yakıştırılan kalıplar içindedir. Örneğin, kadınlar ev işi, yemek hazırlama, çocukların bakımı, tüketim ve vücutlarına önem gösterme gibi özellikler içinde sunulurken, erkekler, temel harcamalara karar verme, aile gereksinimlerini karşılama, paranın yönetimi gibi özelliklerde sunulur. Kadınlar içinde Nazan, tüm geleneksel yapısına rağmen, izleyicide ilkeli, güçlü, fikirlerini açıkça sunan, iş bitirici gibi erkeğe atfedilen özellikler içinde sunulur. Bu Bilge'de de söz konusudur.

Dizide en fazla önyargıyla yaklaşılana ve belli bir stereotiplemeyi barındıran en belirgin gruplar iç veya dış göç yoluyla İstanbul'a gelenlerdir. Bunların temsilcileri de Cafer ve ailesi, Davut ve ailesi ve Abbas'tır. Ayrıca sanatçılar da mesleki açıdan üzerinde en fazla durulan kesimlerden biridir; ancak sanatçılarla ilgili pozitif bir yaklaşım söz konusudur.

Köyden kente göç eden insanlar ve kapıcılar özellikle Cafer ve ailesi üzerinden vurgulanmaktadır (4 Ekim 1992 "Alman Çivisi").

Cafer avantacı ve çıkarıcı bir kimliktedir. Alışveriş yaptığı bakkaldan hep komisyonunu ister. Bakkal tereddüt edince tehdit yolunu seçer.

Cafer: İyi geçin benimle. İki apartmanın potansiyeli var peşimde.

Bakkal: Götürün bakalım. Mahalleyle el koydunuz be.

Cafer: O da olacak evelallah, diyeceğiz imparatorluk bayrağını.

Yine aynı bölümde Sabri bey, Halil ve oğullarını apartman kapısının önünde otururken görünce sinirlenir: “Ne yayıldınız oralara köy meydanı gibi”

Davut ve Ulrike de belirgin örneklerdendir. Davut’lar da, Şükrü’ler gibi Almanya’dan gelmişlerdir; ancak onlardan farklı olarak apartman sakinleri tarafından “Almancı” nitelmesi yapılmaktadır. Toplumda “Almancı” olarak nitelenen kişiler hakkındaki ortak yargılar Davut ve ailesinde de görülür. Ayrıca Ulrike’nin “Alman kimliği” ile ilgili aşırı stereotipleme görülür. Ulrike kimliğinde, Almanlarla ilgili yapılan genellemeler, “katı”, “çok titiz”, “disiplinli”, “maddeci”, “her şeyi düzen içinde” gibi nitelermelerdir. Apartmanda Sabri Beyin tavırlarından titiz, disiplinli diye hoşlanan tek kişi de Ulrike’dir. Ulrike çevresinde olanlara anlam vermede güçlük çeker. Bu kültürel farkların yorumlanmasıdır. Aynı şekilde Almanya’da uzun süre kalan Şükrü’ler de ise böyle bir durum söz konusu değildir. En düzgün Türkçe ile konuşurlar.

Dizinin birçok bölümünde “sanatçı” kavramıyla karşılaşılır. Dizinin genelinde sanatçı kimliğindeki karakterler değişimden yanadırlar ve olumlu özellikler gösterirler. Burada toplumda var olan yanlış bir yargıyı silme çabası görülmektedir.

Toplumsal yapıda var olan değerler yeniden sunulur. Bazıları üzerinde de özellikle durulur. Üzerinde durulan bu değerler eski, kaybolmaya yüz tutmuş ama toplumsal bütünlük ve gelişme için olumlu bir özellik taşıdığına inanılan değerler olduğu gibi, yeni ancak toplumsal yapıda yerini alması olumlu olarak nitelenmiş değerlerdir.

Dizide yer alan bu değerlerle ilgili aşağıdaki gibi bir sıralama oluşturulabilir.

- Toplumsal yaşama saygı
- Aile büyüklerine saygı
- Hukuk kurallarına saygı
- Yargıya güven
- Yurttaşlık sorumluluğu
- Bireysel düşüncelerin açıklanması
- Demokratik düzen

- Çevre
- Başkalarına yardım
- Aile düzeni
- Otoriteye saygı
- Vatan sevgisi
- Toplumsal kurumlara saygı

Ayrıca;

- Başarı
- Rekabet
- Eğitim
- Özgüven
- Teknoloji
- Namus
- Komşuluk
- Akrabalık
- Para
- Tüketim
- Kadının toplumsal statüsü
- Erkeğin toplumsal statüsü

Dizideki diğer bir olgu da rollerdir. Karakterler belli toplumsal roller içinde sunulmaktadır. Bu role bağlı beklentileri gerçekleştirmektedirler. Gerçekleştiremeyenler, buldukları rol kategorilerinin gerektirdiği gibi davranmayanlar diğer karakterler tarafından uyarılmaktadırlar. Bazen de karakterler değişik zamanlarda, değişik durumlarda içinde buldukları roller ile ilgili beklentileri karşılayamadıkları kaygısıyla bunalıma düşmektedirler.

SONUÇ

Bizimkiler dizisinin incelenmesi, temel olarak, dizideki karakterler ve bu karakterler çevresinde gelişen olaylar üzerinedir. Dizideki karakterler sosyo ekonomik düzey ve kültürel kimlikleri, dizide gerçekleşen olaylar da toplumsal yapıdaki iletilerin sunumu açısından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucu, özetle aşağıdaki temel noktalar bulunmuştur.

Dizide yer alan karakterler ve sosyo ekonomik düzeyleri toplumsal yapıda var olanla paralellik göstermektedir. Dizi özellikle, Cumhuriyet sonrası toplumsal yapıdaki gelişmeleri, bir apartman ve bu apartmandaki aileler çerçevesinde ele almaya çalışmıştır. Bu bağlamda Türk toplumsal yapısının bir mozayigi, bu çerçeve içine oturtulmuştur. Özellikle Batılılaşma süreci içinde yaşanan doğu-batı, geleneksellik-modernlik ikileminin gerçek toplumsal yaşamda olduğu gibi, dizide de yaşandığı, bunun karakterlerin çelişkileri, çatışmaları ve yaşam tarzlarıyla verildiği görülmektedir. Ayrıca toplumsal yapıdaki son gelişmeler dizide, neredeyse toplumsal yaşama paralel bir biçimde sunulmaktadır. Toplumdaki yerleşik değerler ve bakış açılarıyla yeni gelenlerin bir arada kullanılması söz konusudur. Karakterlerin kendi içlerinde ve çevreleriyle olan çatışmaları bu eski ve yeninin bir araya gelmesinden kaynaklanmaktadır. Dizi bilinçli olarak veya olmayarak bunlar üzerine kurulmuştur. Bu, Türk toplumsal yaşamı bağlamında düşünüldüğünde, kaçınılmaz bir sonudur. Yukarıdaki satırlarda da belirtilen, gerçekte dizinin yapımcılarının bunu nasıl bir yaklaşımla yapmaya çalıştıkları ayrı bir çalışma konusudur. Dizinin senaristinin bir röportajı esnasında belirttikleri, bunun bir ölçüde bilinçli yapıldığını göstermektedir; ancak dizide yapım aşamasında çalışanların da bu toplumun birer üyesi oldukları düşünülürse, bu iletilerin farkında olmadan verilebileceği de üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

Dizi televizyon için geçerli olan gereksinimleri de yerine getirme eğilimindedir. Bunlardan biri olan bilgi edinme ve çevreyi anlama gereksinimi bu dizi sayesinde açık bir şekilde verilmektedir. Dizi “işte yaşanan toplum bu” iletisini vermektedir. İzleyici hem kendisi ve çevresi ile ilgili iletilere rastlarken, hem de başka ilişkiler ve çevreler içine de girmektedir. Toplumsal gereksinimler olan aile, arkadaşlar ve diğer kişilerle ilişkileri güçlendirme gereksinimi de karşılanmaktadır. Özellikle aile ile olan ilişkileri güçlendirme ve aile kavramının önemi bu dizide ağırlıklı olarak yansıtılmaktadır. Ayrıca stresten kurtulma gereksinimi de söz konusudur. Bu, kendi sorunlarından kaçış, dizideki karaktere yansıtılış biçiminde olmaktadır. İzleyici, dizi süresince kendi dışında bir dünya içinde olduğu için, bu dünya her ne kadar kendi gerçeklerini yansıtırsa da, bunu biraz da içten içe reddederek, stresten uzaklaşabilmektedir.

Dizi içerik olarak incelendiğinde birçok “ders”i de kapsadığı görülmektedir. Bu dersler toplumsal kurallara uyum, diğer insanlara saygı, anne babaya saygı, çocuk yetiştirme, karşı cinsle ilişkiler, ahlaki değerleri koruma, düzeni bozmama, toplumsal düzeni koruma, vatani sevmeye, toplumsal olayları takip etme, toplumun temel değerlerini koruma, yeniliklerden toplum için gerekli olanı alma, devleti sevmeye gibi konularda olmaktadır. Ayrıca bunlar kadar net görünmese de temel de yatan başka bir “ders” de Cumhuriyet ilkelerini koruma şeklindedir.

Dizi çoğu zaman birçok şeyi aynı anda verme kaygısına düştüğü için izleyici biraz da yorucu olan iletiler yumağı ile karşılaşır. Karakterlere bu konuda oldukça büyük bir yük düşmektedir. Aynı durum Türkiye televizyonlarında gösterilmekte olan diğer diziler için de geçerlidir. Hangi anlatım tarzını seçerlerse seçsinler, mutlaka böyle bir kaygı içine düşmektedirler.

Gerek karakterleriyle gerekse karakterlerin çevresinde gelişen olaylarla, toplumsal yapının yansıması görünümünde olan dizi geleneksel yanı ağır basan özellikler göstermektedir. Dizide yeni olarak sunulan bazı kavramlar, adeta törpülenerek eskiye ve kabul görmüş değer ve normlara uygun hale getiriliyor. Sunulan yenilikler, yeni bakış açıları düzeni bozmayacak şekilde var. Başka bir deyişle muhafaza edilmesi gerekenler ve yeni olarak toplumsal yaşamda yer alması umulanlar seçilmiş bir şekilde sunuluyor. İzleyici bu konuda şartlandırılıyor. Dizi bu bakımdan toplumsal yapıdaki düzeni koruyucu bir görevle, öğretmen görevi de görüyor. Bu sınırlar çerçevesinde kalanlar ödüllendirilerek, bunun dışında kalanlar da cezalandırılarak düzen sağlanıyor; ancak bütün bunlarla birlikte, dizinin verdiği başka iletiler de söz konusudur. Bu iletiler toplumsal düzeni koruyucu özellikler gösterse de, toplumdaki huzuru bozmama konusunda insanları uyarıp, gelenekselliği barındırsa da bunun geriye gitmekle eşanlı olmaması bakımından olumlu sinyaller taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Duverger, M. (1975). *Siyaset Sosyolojisi*. Çev. Şirin Tekeli. İstanbul: Varlık.

Hall, S. (1994). Kültür, Medya ve İdeolojik Etki. İçinde: Mehmet Küçük (Ed.), *Medya, İktidar ve İdeoloji*. Ankara: Ark.

Newcomb, H. M. ve Hirsch, P. M. (1985). Television as a Cultural Form. *Mass Communication Review Yearbook*, 5.

Tolan, B. (1991). *Sosyal Psikoloji*. Ankara: Adım.

TV7 (1989, 24 Aralık). Sayı: 52, s.22.

TV 7 (1990, 10 Haziran). Sayı: 24, s.23.

White, R. A. (1983). Mass Communication and Culture: Transition to New Paradigm. *Journal of Communication*, 2.